

FOOVE

دانشگاه شهردر

۱۳۸۲ / ۴ / ۲۰

مرکز اطلاعات و کتابخانه ملی ایران
تیم ملی اسناد و کتابخانه ملی

مجتمع علوم انسانی
دانشکده زبان و ادبیات فارسی

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی

موضوع

نقد و تحلیل زین الاخبار
از جهت لغوی، دستوری و سبکی

استاد راهنما:

دکتر محمد کاظم کهدویی

استاد مشاور:

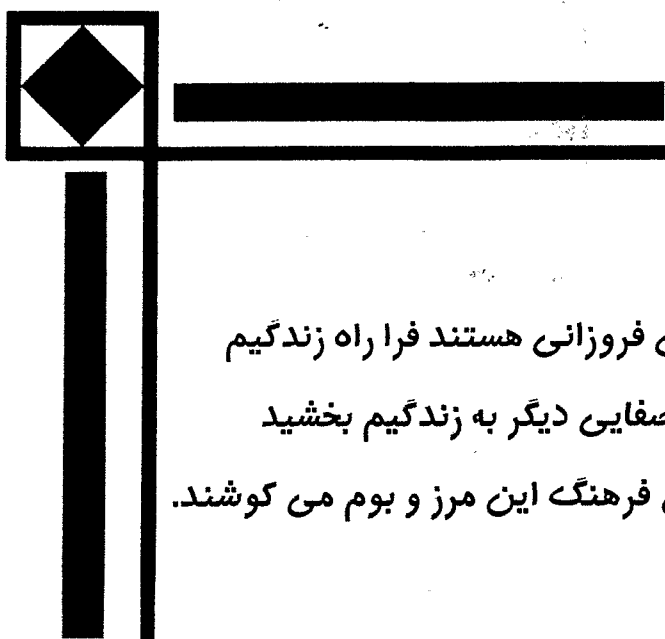
دکتر مهدی ملک ثابت

پژوهش و نگارش:

عباس رمزی

۴۵۵۷۴

سال تحصیلی ۸۱-۸۲

تقدیم به:

پدر و مادرم که چراغهای فروزانی هستند فرا راه زندگیم
و همسرم که مهر و صفایی دیگر به زندگیم بخشید
و همه آنان که در راه اعتلای فرهنگ این مرز و بوم می کوشند.

سپاسنامه

قدر استاد و معلم که پیمبر گونه است
می توان در ک ز «مَنْ عَلَّمَنِي حَرْفًا» کرد

نگارنده بر خود فرض می داند تا به مصداق حدیث شریف «مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْمَخْلُوقَ لَمْ يَشْكُرِ الْخَالِقَ» از کلیه سرورانی که در تهیه، تدوین و تایپ این پایان نامه اورایاری کرده اند تشکر و قدردانی کند؛ بویژه از «جناب آقای دکتر محمد کاظم کهدویی» استاد راهنمای محترم و «جناب آقای دکتر مهدی ملک ثابت» استاد مشاور گرامی و نیز ریاست محترم دانشکده ادبیات فارسی، جناب آقای دکتر محمد علی صادقیان و نیز از جناب آقای دکتریدالله جلالی که باراهنماییهای ارزنده شان بنده را در تهیه این پایان نامه یاری کردند همچنین لازم می دانم از مسئولان و کتابداران محترم کتابخانه مجتمع علوم انسانی دانشگاه یزد، کتابخانه شرف الدین علی یزدی، کتابخانه وزیری، کتابخانه قائم شهرستان فردوس و کتابخانه شیخ مفید شهر اسلامیه که کریمانه منابع مورد نیاز را در اختیار بنده قرار داده اند، سپاسگزاری و تشکر کنم. همچنین از آقایان حسین صالح نیا و مجید باستانی فر که با صبر و حوصله فراوان مراحل مختلف تایپ این پایان نامه را بر عهده داشتند تشکر و قدردانی می نمایم و توفیق همه آن بزرگواران را از خداوند متعال خواستارم.

صورتجلسه دفاع پایان نامه دوره کارشناسی ارشد

نام و نام خانوادگی دانشجو: آقای عباس رمزی

رشته: ادبیات فارسی

عنوان پایان نامه: نقد و تحلیل " زمین الاخبار " از جهت لغوی، دستوری و سبکی

استاد راهنما: دکتر محمد کاظم کهدویی

استاد مشاور: دکتر مهدی ملک ثابت

متخصص و صاحب نظر از دانشگاه یزد: دکتر محمدحسین دهقانی فیروزآبادی

متخصص و صاحب نظر خارج از گروه: دکتر عباس برهانی

نماینده تحصیلات تکمیلی: دکتر بهمنعلی دهقان منگابادی

امتیازات بدست آمده (بر اساس ماده چهار آئین نامه آموزشی) به شرح ذیل می باشد.

۱- میزان انطباق محتوی با عنوان پایان نامه ۱۸/۵ امتیاز از ۱ تا ۲۰

۲- اهمیت نظری، توسعه ای، کاربردی، موضوع تحقیق ۱۸/۵ امتیاز از ۱ تا ۲۰

۳- نحوه ارائه، کیفیت دفاع و چگونگی پاسخگویی به سوالات ۱۷/۷۵ امتیاز از ۱ تا ۲۰

۴- کیفیت تجزیه و تحلیل و انسجام مطالب ۱۷ امتیاز از ۱ تا ۲۰

۵- توانایی دانشجو در نتیجه گیری و اهمیت نتایج بدست آمده از ۱۸ امتیاز از ۱ تا ۲۰

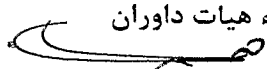
لحاظ بنیادی، توسعه ای و کاربردی

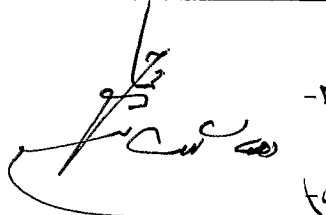
۶- نحوه نگارش ۱۸/۲۵ امتیاز از ۱ تا ۲۰

دفاع از پایان نامه مورد تایید هیات داوران قرار گرفت.

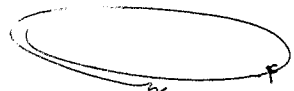
و بانمره به عدد ۱۸ با حروف هیجده تمام و امتیاز ۱۰۸ به تصویب رسید.

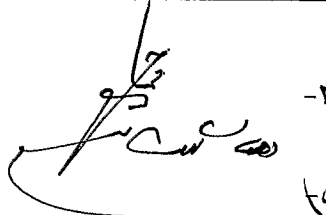
امضاء هیات داوران

۱-

۲-

۳-

۴-

۵-

۶-

تاریخ دفاع: ۸۲/۱/۲۷

تائیدیه دانشکده

بدینوسیله انجام کار و اتمام پروژه فوق گواهی می شود.

رئیس دانشکده/گروه:

تاریخ:

۸۲/۱/۳۱

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
ط	چکیده
۱-۳	فصل اول: مبادی تحقیق
۱	۱-نوع پایان نامه
۱	۲-تعریف موضوع
۲	۳-سؤالات پژوهشی
۲	۴-روش تحقیق
۲	۵-تاریخچه
۳	۶-اهداف طرح
۳	۷-اهمیت و ضرورت تحقیق
۳	۸-کاربرد نتایج تحقیق
۴-۲۳	فصل دوم: کلیات
۵	۱-زندگینامه مؤلف
۶	۲-شعوبیگری گردیزی
۹	۳-معاصران مؤلف
۱۲	۴-نام کتاب
۱۳	۵-منابع گردیزی در تألیف کتاب
۱۷	۶-استفاده متأخران از این کتاب
۱۷	۷-نسخه های کتاب
۱۸	۸-محتوای کتاب

۲۱	-----	۹- سبک کتاب
۲۲	-----	۱۰- گردیز
۲۴-۶۸	-----	فصل سوم: بررسی ویژگیهای لغوی زین الاخبار
۲۵	-----	- سطح لغوی (Lexical) یا سبک شناسی واژه ها
۲۶	-----	- مختصات لغوی زین الاخبار
۲۶	-----	الف) لغات دخیل
۲۶	-----	۱- استعمال لغات پهلوی
۲۸	-----	۲- استعمال لغات عربی
۲۸	-----	۳- استعمال لغات یونانی
۲۸	-----	۴- استعمال لغات هندی
۲۸	-----	۵- استعمال لغات ترکی
۲۸	-----	۶- استعمال الفاظ زرتشتی
۲۹	-----	۷- استعمال الفاظ مسیحی
۲۹	-----	۸- استعمال الفاظ یهودی
۲۹	-----	ب) استفاده از برخی کلمات عربی بجای فارسی معمول
۳۰	-----	ج) استفاده از بعضی قیود و صفیات خاص که اکنون کمتر متداول است
۳۰	-----	د) لغات مترادف
۳۱	-----	ه) استفاده از لغات مهجور
۳۲	-----	و) لغات درمعانی خاص
۳۲	-----	ز) افعال
۳۲	-----	۱- فعل شدن
۳۳	-----	۲- فعل بودن
۳۳	-----	۳- فعل نمودن
۳۴	-----	۴- فعل داشتن و ترکیبات آن
۳۵	-----	۵- فعل کردن
۳۷	-----	۶- فعل گشتن و گردیدن
۳۸	-----	۷- فعل گرفتن

۳۹	۸- فعل ساختن
۳۹	۹- افعال غریب
۴۰	(ح) افعال پیشوندی
۴۰	۱- فرود، فرو
۴۱	۲- فراز
۴۱	۳- اندر، در
۴۲	۴- باز
۴۲	(ط) لغاتی که دارای معانی مختلفی هستند
۴۲	۱- نشانیدن
۴۲	۲- بیرون آمدن
۴۳	۳- تافتن
۴۳	۴- پرداختن
۴۳	(ی) اسمهای مرکب
۴۴	(یا) ترکیباتی که یک جزء آن عربی و یک جزء آن فارسی است
۴۵	(ب) لغاتی که به چند صورت جمع بسته شده اند
۴۵	۱- حاجی
۴۵	۲- کس
۴۵	۳- خزینه (خزانه)
۴۵	۴- هدیه
۴۶	۵- ضعیف
۴۶	۶- کاهن
۴۶	۷- طیب
۴۶	۸- عید
۴۶	۹- ولایت
۴۶	۱۰- کتاب
۴۷	۱۱- عجیب
۴۷	۱۲- ملک
۴۷	۱۳- تمثال

- ۴۷ ----- ۱۴- جوهر (گوهر)
- ۴۷ ----- ۱۵- جادو
- ۴۷ ----- ۱۶- ضیعت
- ۴۷ ----- بیج) معانی حروف اضافه و حروف ربط
- ۴۸ ----- ۱- حرف اضافه ساده «از»
- ۵۱ ----- ۲- الّا
- ۵۱ ----- ۳- حرف اضافه ساده «اندر»
- ۵۲ ----- ۴- ب (به)
- ۵۴ ----- ۵- با
- ۵۵ ----- ۶- بر
- ۵۷ ----- ۷- بی
- ۵۷ ----- ۸- بیرون
- ۵۷ ----- ۹- چون
- ۵۸ ----- ۱۰- را
- ۶۰ ----- ۱۱- بسوی
- ۶۰ ----- ۱۲- کسره اضافه
- ۶۱ ----- ۱۳- مانند
- ۶۱ ----- ۱۴- نزدیک
- ۶۲ ----- ید) حروف ربط
- ۶۲ ----- ۱- آخر
- ۶۲ ----- ۲- اگر
- ۶۳ ----- ۳- پس
- ۶۳ ----- ۴- تا
- ۶۴ ----- ۵- که
- ۶۵ ----- ید) تکرار
- ۶۶ ----- یو) قیود
- ۶۸ ----- یز) ترکیبات خاص

فصل چهارم: بررسی ویژگیهای دستوری زین الاخبار-----۱۰۶-۶۹

- ۷۰ ----- مقدمه
- ۷۰ ----- گفتار اول: اسم
- ۷۵ ----- گفتار دوم: نشانه های جمع
- ۷۸ ----- گفتار سوم: حالت مفعولی اسم
- ۷۹ ----- گفتار چهارم: صفت و موصوف
- ۸۱ ----- گفتار پنجم: ضمائر
- ۸۴ ----- گفتار ششم: قید
- ۸۸ ----- گفتار هفتم: چگونگی بکار بردن اعداد
- ۸۹ ----- گفتار هشتم: افعال پیشوندی
- ۹۱ ----- گفتار نهم: افعالی که به معنی لازم و متعدی بکار رفته اند
- ۹۲ ----- گفتار دهم: توالی افعال
- ۹۴ ----- گفتار یازدهم: آمدن افعال به جای یکدیگر
- ۹۵ ----- گفتار دوازدهم: تقدم فعل بر سایر اجزای جمله
- ۹۵ ----- گفتار سیزدهم: برخی فعلها که امروز صرف آنها کم یا متروک شده یا تغییر کرده است
- ۹۷ ----- گفتار چهاردهم: حذف فعل به قرینه یا بدون قرینه
- ۹۷ ----- گفتار پانزدهم: کاربرد فعل لازم برای ساختن فعل مجهول
- ۹۸ ----- گفتار شانزدهم: فعل جمع برای فاعل مفرد
- ۹۸ ----- گفتار هفدهم: استعمال فعل «آهختن» برای جاندار
- ۹۸ ----- گفتار هیجدهم: حذف فاعل
- ۹۹ ----- گفتار نوزدهم: بدل
- ۱۰۰ ----- گفتار بیستم: تطابق بین مضاف و مضاف الیه
- ۱۰۰ ----- گفتار بیست و یکم: حروف
- ۱۰۱ ----- گفتار بیست و دوم: حذف قسمتی از جمله شرط
- ۱۰۱ ----- گفتار بیست و سوم: آوردن ماضی مطلق با «ب» تأکید
- ۱۰۲ ----- گفتار بیست و چهارم: ماضی استمراری با همی/می/ی
- ۱۰۴ ----- گفتار بیست و پنجم: جدا شدن علامت نفی از فعل

- گفتار بیست و ششم: حروف ندا و خطاب ----- ۱۰۴
- گفتار بیست و هفتم: اسم مصدر ----- ۱۰۵
- فصل پنجم: بررسی ویژگیهای سبکی زین الاخبار ----- ۱۰۷-۱۲۷
- ۱- کلیاتی درباره سبک شناسی ----- ۱۰۸
- ۲- مختصات سبکی ----- ۱۰۸
- ۳- دوره های سبکی از دیدگاه تاریخی ----- ۱۱۰
- ۴- دوره های مختلف نثر ----- ۱۱۰
- ۵- کتب دوره سامانیان و غزنویان ----- ۱۱۲
- ۱- ایجاز و اختصار ----- ۱۱۵
- ۲- نبود سجع و موازنه و مزدوج ----- ۱۱۶
- ۳- تکرار ----- ۱۱۶
- ۴- کوتاهی جملات ----- ۱۱۸
- ۵- استفاده از لغات تازی ----- ۱۱۹
- ۶- استعمال قید ظرف ----- ۱۱۹
- ۷- استعمال «بر» استعلائی ----- ۱۲۰
- ۸- آوردن افعال با پیشوندهای قدیم ----- ۱۲۰
- ۹- استعمال افعال مرکب بجای افعال جعلی که بعدها پیدا شد ----- ۱۲۱
- ۱۰- استعمال «بای» تأکید ----- ۱۲۱
- ۱۱- آوردن «او» و «وی» در مورد ضمیر مفرد غایب چه ذوی الارواح و چه غیر ذوی الارواح و ضمیر «ایشان» در مورد جمع ----- ۱۲۱
- ۱۲- جمع بستن مجدد جمعهای عربی ----- ۱۲۲
- ۱۳- جمع بستن کلمات مفرد عربی با «های» فارسی ----- ۱۲۳
- ۱۴- استفاده از «آن» و «این» برای حرف تعریف ----- ۱۲۳
- ۱۵- استعمال مصدر بجای مصدر مرخم ----- ۱۲۴
- ۱۶- استعمال «یکی» بجای «یک» خواه اسم بعد آن «یای» نکره داشته باشد یا نه ----- ۱۲۴
- ۱۷- آوردن کلمه «نیز» به معنی «دیگر» ----- ۱۲۴
- ۱۸- بحثی درباره کلمه مردم ----- ۱۲۵

- ۱۵۹----- تفاوت‌های روایت تاریخ از زبان بیهقی و گردیزی
- ۱۶۱-۱۹۴----- فصل هفتم: فهرست لغات مشکل زین الاخبار همراه با معنی
- ۱۹۵----- فهرست منابع و مآخذ

مرکز اطلاعات مدرسه عالی علمیه ایران
موسسه عالی علمیه ایران

چکیده

عبدالحی بن ضحاک بن محمود گردیزی از مورخان قرن پنجم هجری و معاصر با ابوالفضل بیهقی است. عمده شهرت وی به سبب تألیف کتاب زین الاخبار یا تاریخ گردیزی است. وقایع دوران محمود، مسعود و مودود غزنوی، اشاره ای مختصر به پادشاهان اساطیری، تاریخی و خلفای اسلامی و توضیحاتی درباره آداب و رسوم ملل مختلف از مباحث و مطالب این کتاب است.

علاوه بر اهمیت تاریخی، این اثر از نظر ادبی نیز دارای اهمیت است. ویژگیهای لغوی کتاب، همان ویژگیهای لغوی دوره اول؛ یعنی قرون سوم، چهارم و پنجم هجری است که از نظر تاریخی دودوره سامانیان و غزنویان را در بر می گیرد. به کاربرد لغات در معانی خاص، استفاده از افعال پیشوندی، جمع بستن کلمات عربی به شیوه فارسی و ... از ویژگیهای لغوی این اثر است. خصوصیات دستوری دوره اول، در متن کتاب به چشم می خورد؛ از قبیل: چگونگی به کاربردن قیود، تقدم فعل بر سایر اجزای جمله، حذف فعل باقرینه یا بدون قرینه، توالی افعال و ... از نظر سبک و نثر، تاریخ گردیزی دارای سبک خراسانی و نثر مرسل است. ایجاز و اختصار، نبودن سجع و موازنه، کوتاهی جملات و ... از ویژگیهای سبک خراسانی است؛ ولی نویسنده، تحت تأثیر سبک دوره غزنوی قرار گرفته و بعضی از ویژگیهای این سبک را در اثر او می توان یافت؛ از جمله: به کار بردن لغات فراوان عربی نسبت به دوره های قبل، استفاده از کلمه «در» به جای «اندر»، اطناب و ... در نوشتن و روایت تاریخ، گردیزی هر چند لغات و اصطلاحات پر معنی و فخیمی به کار برده؛ ولی در مقایسه با بیهقی هیچگاه نتوانسته اثر خود را جاودانه و قلّه نشین ادب فارسی کند؛ چراکه این لغات و اصطلاحات تحت الشعاع تاریخ نویسی صرف او قرار گرفته است و ما در فصل مربوط بعضی روایتهای مشابه را که بیهقی و گردیزی نقل کرده اند از نظر روایی، به کار بردن تشبیهات، توصیفات و لغات، مقایسه و در پایان تفاوتهای روایت تاریخ از زبان دو مورخ در بیان خواهیم نمود.

فصل اول:

مبانی تحقیق

۱- نوع پایان‌نامه:

پایان‌نامه‌ها بر سه نوع هستند:

- الف) کاربردی: تحقیقات پزشکی و فنی جزء این نوع پایان‌نامه‌ها هستند. در پایان‌نامه‌های کاربردی، دریچه‌ی تازه‌ای به شناخت ماهیت اشیاء به روی خواننده گشوده می‌شود.
- ب) بنیادی: تحقیقات در زمینه‌ی علوم انسانی به استثنای جغرافیا در این حوزه قرار دارند.
- ج) توسعه‌ای: از داخل تحقیقات کاربردی، تحقیقات توسعه‌ای بوجود می‌آیند. در این نوع از تحقیقات راه‌های تولید انبوه و توسعه‌ی ابزار مورد استفاده در تحقیقات کاربردی بررسی می‌شوند. این تحقیق، بیشتر در حوزه‌ی تولید است.

۲- تعریف موضوع:

زین الاخبار از تاریخ‌های کهن و مربوط به روزگار غزنویان - قرن پنجم هجری - است و همواره مورد استفاده و استناد مورخان بعد از گردیزی قرار گرفته‌است و به سبب آن که متضمن فصولی درباره‌ی هندوها، ترک‌ها و تاریخ خلفا تا سال ۴۳۲ هجری قمری است، ارزشی والا دارد و از آن جا که تا کنون در خصوص موضوع این رساله، کاری در خور صورت نگرفته، بررسی همه جانبه پیرامون ویژگی‌های لغوی، سبکی و دستوری آن امری ضروری می‌نماید.

حوزه‌ی کار این پایان‌نامه در محدوده‌ی بررسی ویژگی‌های لغوی، سبکی و دستوری کتاب زین‌الخبر است. به این صورت که در ابتدا شرح حال نویسنده و کلیاتی درباره‌ی این اثر به خواننده ارائه شده و براساس منابع مختلف، ویژگی‌های لغوی، دستوری و سبکی زین‌الخبر استخراج و شاهد مثال‌هایی برای آنها ارائه خواهد شد.